

Kiezen tussen eco en ego

Norbert De Batselier, Leuven, Van Halewyck, 1996.

Norbert De Batselier heeft een boek geschreven over zijn ervaringen als milieuminister en over de nood aan een ecologische modernisering van de samenleving. Het is een 'leuk' boek voor wie meer wil weten over de duistere kantjes van het politieke compromisstreven, van het coalitieleven en van het lobbywerk. Hoewel De Batselier steeds hoffelijk blijft, levert het boek hier en daar een pittig stukje informatie over bepaalde Vlaamse politici. Maar De Batselier trekt ook conclusies en geeft zijn visie op wat moet veranderen. Ik las het boek vooral met de hoop een aantal recepten te krijgen voor een goed milieubeleid - als een handleiding voor beleidsmakers, dus.

Kiezen tussen eco en ego bestaat uit drie delen. In het eerste deel krijgt de lezer een stand van zaken van de milieuproblematiek in Vlaanderen. In zeven luikjes wordt met cijfers en feiten aangetoond wat er zoal fout zit; één van die luikjes is gewijd aan de derde wereld en het verband met het Vlaamse (milieu)beleid. Dat verband tussen beleid in het Westen en de problemen in de derde wereld komt op nog andere plaatsen in het boek aan bod, en dat is alvast een van de punten die De Batselier onderscheidt van de huidige aanpak van het milieubeleid.

Uit dat eerste deel blijkt verder hoe ontzaglijk groot de erfenis is die we vandaag moeten dragen. Die erfenis is het 'basismateriaal' waarmee een minister van leefmilieu wordt geconfronteerd wanneer hij aan de slag gaat. Ze moet de lezer inzicht geven in het dossier. In die zin is het jammer dat het plaatje niet volledig

wordt getekend: bij het aantreden van De Batselier behoorden ook een structureel en organisatorisch deficit (de gebrekkige organisatie van de administraties en andere instellingen, het ontbreken van enige vorm van milieurapportering en milieuplanning) en een juridisch deficit (er was weinig sprake van degelijke juridische milieustrategieën tot de uitgangspunten). Daar is intussen wel verandering in gebracht, maar het opzetten van een beleidsinstrumentarium heeft veel energie opgeslorpt - waar de huidige minister dan weer de vruchten van kan plukken: hij heeft tijd én instrumenten voor het effectief voeren van een milieubeleid. Hoewel, ook vandaag gaat het milieubeleid nog steeds - en steeds meer - gebukt onder een loodzware financiële erfenis (de Aquafinstructuur) die de komende jaren wel eens in heel wat milieudossiers een doorslaggevende invloed zou kunnen hebben.

Uit het eerste deel valt verder af te leiden dat er vooral in de mooie jaren zeventig iets heel erg fout is gegaan. De milieurekening die ons vandaag wordt gepresenteerd is vooral in die periode ijverig bijeengebrast. Wellicht is er geen andere periode in de menselijke geschiedenis waarin in de economie zoveel rijkdom is gecreëerd en tegelijk zoveel (milieu)schulden zijn gemaakt én bewust naar de toekomst doorgeschoven. Het wordt hoog tijd dat over die vreemde periode een grondige studie wordt gemaakt, al was het maar om te begrijpen hoe ecologische onverantwoordelijkheid en afwenteling in een systeem kunnen ingebakken zijn.

In het tweede deel van het boek krijgen we 'tien verhalen uit het leven van een milieuminister'. Sommige verhalen (zoals dat over de technologische ontwikkeling) zijn veeleer een

motivatie en toelichting bij het beleid, andere (en dan vooral dat over het MAP en het duinendecreet) lezen als een gekruide politieke thriller. Milieubeleid is immers 'geen zachte sector meer, maar harde politiek en harde business'. In de verhalen komen steeds de kernvoorwaarden van het beleid van De Batselier naar voor: objectieve gegevens en criteria, overleg en verantwoordelijkheid. Vooral dat derde begrip wordt daarna, in het derde deel, terug opgenomen.

De verwetenschappelijking van het milieubeleid werd onder De Batselier inderdaad een vaststaand feit. Nieuwe milieuwetgeving werd gebaseerd op werk van de commissie-Bocken (door Kelchtermans opgericht, maar de resultaten zijn tot nu toe alleen door De Batselier in beleid omgezet), het eerste milierapport MIRA mobiliseerde een nooit geziene concentratie aan Vlaamse milieuwetenschappers. Ook in de verhalen werkt deze verwetenschappelijking door: bij de objectieve criteria bij de perceelaanduiding in het duinendecreet, bij de wetenschappelijke onttrekkingsnormen in het MAP, bij de methodologie in de AWP II's. Tegelijk blijkt uit de verhalen dat objectieve gegevens weliswaar een noodzakelijke input zijn voor het voeren van het milieubeleid en vooral voor het bereiken van een maatschappelijke consensus, maar dat ze zeker niet volstaan.

Het tweede kernbegrip, overleg, ligt dan ook heel wat moeilijker. Open overleg met alle betrokken partijen was een beleidslijn van De Batselier. Heel wat ruimte in de verhalen wordt toebedacht aan de gevoerde overlegondes. De praktijk wijst uit dat overleg echter evenmin voldoende is voor succes. Verraad - ook tussen coalitiepartners - blijft mogelijk, al

heet dat in politieke kringen 'een verschillende interpretatie van de bereikte overeenkomst'.

Een zeer nauwe en directe betrokkenheid van wie het probleem aanbelangt is nochtans een van de voorwaarden voor de ecologische modernisering van de samenleving, die gebaseerd moet zijn op een duurzame democratie, wordt in het derde deel gesteld.

Daarom is het jammer dat De Batselier niet duidelijker op een rijtje zet wat, volgens zijn ervaringen, de voorwaarden en succesfactoren zijn voor overleg. Hoe betrek je, met respect voor je achterliggende visie, de juiste mensen op de juiste wijze bij de beleidsvoorbereiding? Wat is daarvoor nodig? Wat zijn de angsts? En wat is de rol van de minister en van de overheid in het algemeen?

Die laatste vraag is van meer dan alleen maar praktisch belang. De rol van de overheid om als 'bewaker en verdediger van het algemeen belang de ecologische modernisering door te voeren' bepaalt immers ook de plaats van die overheid (en haar vertegenwoordiger, de minister) in het maatschappelijk debat. Als de markt het niet doet (en dat doet ze blijkbaar niet) moet de overheid de limieten voor het gebruik van het collectieve goed milieu vaststellen, stelt deel drie. Waar individuele belangen of collectief egoïsme het algemeen milieubelang doorkruisen, moet de overheid verantwoordelijkheid opnemen en opleggen.

Dat brengt ons bij het derde kernbegrip: verantwoordelijkheid. De Batselier vertrekt daarvoor (in deel drie) vanuit een filosofische invalshoek: de morele verantwoordelijkheid van de mens tegenover de anderen, hier en elders in de wereld, tegenover de volgende generatie en tegen-

over de natuur. Hij argumenteert ook uitvoerig waarom juist de socialistische beweging hierbij een voortrekkersrol heeft te spelen. Een ecologisch humanisme zou het individualisme en antropocentrisme moeten verdringen, de band tussen mens en natuur verbeteren en herstellen. Dat vergt een hertekening van de mens-mens-relaties.

Het vergt ook een radicale breuk met de huidige aanpak. Gegeven het economische model van de samenleving (in het boek de 'markteconomische sfeer') moeten structuren en individuen hun ecologische verantwoordelijkheid opnemen. Hoë dat moet gebeuren, wordt verder in het derde deel uitgewerkt. De Batselier legt bij die bespreking sterk de nadruk op economische mechanismen en structuren. De rol van markt en staat, de juiste prijs voor het gebruik van milieufuncties, de band met krimp en groei komen uitgebreid aan bod. De valse tegenstelling tussen arbeid en milieu wordt geargumenteerd en met cijfermateriaal onderbouwd.

Om die ecologische modernisering van de samenleving te realiseren, worden wel heel wat taken gestapeld in het korfje van de werknemers. Zij zullen een aantal prijseffecten van milieumaatregelen niet doorgerekend zien in de indexering van hun lonen (waarom niet?) en om bepaalde milieu-investeringen in bedrijven door te voeren kan een tijdelijke matiging van de bruto-lonen nodig zijn. CAO's moeten de garantie geven dat het matigingsgeld effectief tot die investeringen leidt (waarom zouden milieu-investeringen niet kunnen betaald worden uit de winsten of via doorrekening in de prijs?).

Die economische verenging van de bespreking is ook op zich jammer, omdat eerder in het boek overduidelijk is gemaakt dat niet alleen econo-

mische structuren verantwoordelijk zijn voor het milieuprobleem, maar dat het ook gaat om individuen, als consument en als drager van die structuren, en dat die per definitie niet rationeel en economisch redeneren. Dat overleg niet lukt met gesprekspartners die zich niet bewust zijn van hun verantwoordelijkheid of die hun verantwoordelijkheid niet willen nemen. Dat milieubeleid niet werkt, wanneer een groep het gevoel heeft dat zij de enige is die inspanningen moet leveren, of wanneer individuen vinden dat 'de anderen maar de inspanning moeten doen'. Dat beleidsinstrumenten daarmee rekening moeten houden en daarop afgestemd moeten worden.

En hiermee doet De Batselier zichzelf onrecht aan, want één van de meest pakkende resultaten van zijn regeerperiode is juist dat voor het eerst instrumenten zijn uitgewerkt die de betrokkenen direct bij de keel grijpen, hen voor hun zeer concrete verantwoordelijkheid stellen. En dat besef passeert niet alleen via de kassa of de portemonnee.

Zo wordt in deel twee kort ingegaan op het principe van de terugnameplicht voor afval door de oorspronkelijke producent en wordt helemaal niets gezegd over de responsabilisering van de bodemvervuiler via het bodemsaneringsdecreet. Beide zaken zijn wellicht technisch van aard en zijn bij de publieke opinie niet als 'milieustunt' overgekomen. Maar in de voorbije jaren heb ik zelden zo'n diepe ongerustheid bij het bedrijfsleven en bij grondeigenaars gezien, als toen ze moesten vaststellen dat zij zelf, effectief en direct, aansprakelijk zullen gesteld worden voor bodemvervuiling die ze veroorzaakt hebben. En het eenvoudige zinnetje in de afvalstofwetgeving dat wie iets produceert,

ook verantwoordelijk blijft voor dat produkt wanneer het afval wordt, is een juweel voor beleidsmakers die de verantwoordelijkheid voor milieuproblemen willen leggen waar ze thuis hoort: bij de veroorzakers.

Leefmilieuminister De Batselier heeft geïnvesteerd in een milieubeleidsinstrumentarium. Hij heeft dieper gegraven dan een milieuminister ooit vóór hem deed. Hij had (heeft) een visie die méér omvatte dan het aanpakken van vervuiling. Hij heeft een tijdsgewricht getroffen waarin milieubeleid - ook het zijne - harde politiek werd, omdat het zeer concrete belangen binnendrong. Tegelijk zat hij nog (net) op de groene golf: leefmilieu was belangrijk.

Vandaag zijn de parameters anders. De nieuwe zakelijkheid is blijkbaar ingetreden: milieu staat niet langer nummer één op het problemenlijstje van het publiek. Ministers putten zich uit in het opsommen van bedrijven die delokaliseren om milieurenden. Een omvattende visie, laat staan een visioen, is ver zoek.

Huidig milieuminister Kelchermans heeft het niet makkelijk. Nochtans vertrok hij in een goede baan uit de startblokken: het milieu-instrumentarium lag er, de structuren ook. Het praktische beleidswerk kon vlot verlopen; de fundamenten waren klaar. Ook voor het uitwerken van een bredere visie op duurzame ontwikkeling en sociaal-economische en ecologische modernisering lagen de kaarten in theorie goed. Voor het eerst heeft de Vlaamse regering een minister van tewerkstelling en leefmilieu: zowaar een 'minister van arbeid en milieu'. Meer zelfs: voor het eerst heeft één enkele coalitiepartner de bevoegdheden van én leefmilieu én tewerkstelling én economie én landbouw. De weg lag dus alvast politiek breed open voor een integratie van economische, sociale en ecologische overwegingen.

Tot nu toe is daar niet veel van in huis gekomen. Wat ontbreekt, is blijkbaar de durf om 'de betrokkenen bij de keel te grijpen', om in het overleg ook de ultieme verantwoordelijkheid

af te dwingen, de visie om instrumenten en bevoegdheden samen te leggen om iets groters te realiseren dan de som van de afzonderlijke delen, om daartoe ook de andere beleidsdomeinen voorwaarden op te leggen, en vooral de macht om die voorwaarden af te dwingen. Het is dan niet het milieubeleid zelf dat faalt. Het is vooral de loodzware druk vanuit de andere sectoren, economie en landbouw, die sporen nalaat. Of hoe het bundelen van bevoegdheden ook omgekeerd kan werken.

Het boek van De Batselier illustreert het nochtans heel duidelijk: milieubeleid gaat over maatschappelijke verantwoordelijkheid, over afwenteling, over het algemeen belang en hoe je dat tegen al het andere in moet veiligstellen, omdat leefmilieu anders onherroepelijk te maken krijgt met *the tragedy of the commons*. En al is het boek dan toch geen handleiding voor beleidsmakers gebleken, dié boodschap kunnen ze alvast meenemen.

Annick Clauwaert